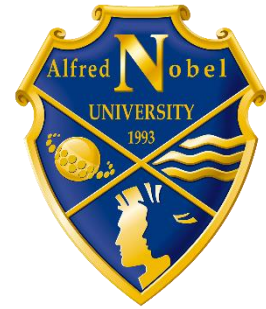

**Співфінансується
Європейським Союзом**

**УНІВЕРСИТЕТ імені
АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ**

Проект Erasmus+
Модуль Жан Моне «Стратегії ЄС щодо конкурентоспроможності,
зростання та процвітання для викладання на освітніх програмах
в Університеті імені Альфреда Нобеля»
№ 101085347 – EUSTRAT – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH*

**НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ЄС ЯК МОДЕЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ»**

Укладач: координатор курсу, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного маркетингу Університету імені Альфреда Нобеля *Г. В. Щолокова.*

Дніпро, 2022

---

*“Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.”

«Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ані Європейський Союз, ані грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Регіональна інтеграція: сутність та ключові стадії.....	4
Розділ 2. Співвідношення процесів глобалізації та регіональної інтеграції.....	7
Розділ 3. Унікальність ЄС як моделі регіональної інтеграції.....	10
Розділ 4. Теорії європейської інтеграції.....	14
Розділ 5. Інституційна система ЄС.....	17
Розділ 6. Процес прийняття рішень в ЄС.....	24
Розділ 7. Спільні політики ЄС.....	27
Висновки.....	31
Додаткові матеріали.....	32

ВСТУП

Важливість курсу «ЄС як модель регіональної інтеграції» зумовлена необхідністю формування у здобувачів вищої освіти цілісного та комплексного уявлення стосовно сутнісних характеристик Європейського Союзу та особливостей функціонування цього регіонального об'єднання країн у сучасний період, особливо зважаючи на набуття Україною статусу кандидата в ЄС.

Отже, метою вивчення курсу є засвоєння здобувачами вищої освіти необхідного обсягу знань стосовно сутності процесу європейської інтеграції, основних принципів та особливостей функціонування ЄС, змісту його спільних політик.

У результаті вивчення курсу «ЄС як модель регіональної інтеграції» здобувачі вищої освіти повинні:

- знати зміст процесу регіональної інтеграції, його основні стадії, а також особливості інтеграційної моделі ЄС, яка є унікальною за своїми характеристиками;
- засвоїти основні положення провідних теорій європейської інтеграції;
- знати функції основних інститутів ЄС та головні процедури прийняття рішень в ЄС;
- набути навичок здійснення аналізу процесу становлення та розвитку спільних політик ЄС;
- уміти аналізувати стан відносин Україна–ЄС на даному етапі та прогнозувати їх подальший розвиток, зокрема набуття членства у цьому інтеграційному утворенні.

Курс «ЄС як модель регіональної інтеграції» вміщує сім змістовних частин, що відображені у даних навчальних матеріалах в якості семи розділів.

РОЗДІЛ 1. РЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА КЛЮЧОВІ СТАДІЇ

Відмінності між країнами, спричинені, зокрема, їх географічним положенням, недостатньо розвинутою інфраструктурою та неефективною політикою, є перешкодою для економічного зростання. Регіональна інтеграція дозволяє країнам подолати ці розбіжності, інтегруючи ринки товарів, послуг і факторів виробництва.

Регіональну інтеграцію часто інтерпретують лише як поглиблене економічне співробітництво між країнами регіону світу. Проте міждержавне співробітництво відбувається і в інших сферах: політичній, безпековій, соціальній, культурній тощо.

Регіональна інтеграція передбачає співпрацю між країнами *насамперед у наступних сферах:*

- торгівля та інвестиції;
- транспорт, ІКТ та енергетична інфраструктура;
- макроекономічна та фінансова політика тощо.

Співпраця в цих сферах набуває різних інституційних форм, з різними рівнями політичних зобов'язань, має різні пріоритети в різних регіонах світу.

Регіональна інтеграція сприяє значним здобуткам. Отже, регіональна інтеграція дозволяє країнам:

- підвищити економічну ефективність;
- розділити між країнами-учасницями регіонального інтеграційного проєкту витрати на суспільні блага або великі інфраструктурні проєкти;
- бути залученими до глобальної інтеграції;
- отримувати інші (неекономічні) вигоди, такі як мир і безпека.

Проте існують і *ризики регіональної інтеграції:*

- країни можуть мати різні пріоритети регіональної інтеграції;
- відсутність ефективної додаткової політики та інституцій може призвести до небажаних результатів; наприклад, політичні бар'єри на кордоні можуть звести нанівець вигади від співпраці у сфері транспортної інфраструктури;
- регіональна інтеграція може призвести до нерівномірного розподілу вигід від співробітництва між країнами.

Політика та інституції необхідні для забезпечення інклюзивності регіоналізму та керування соціальними, екологічними та управлінськими ризиками.

Фахівці виділяють наступні *стадії регіональної інтеграції:*

- зона преференційної торгівлі,
- зона вільної торгівлі,
- митний союз,
- спільний (єдиний, внутрішній) ринок,
- економічний союз,

➤ повна (економічна) інтеграція.

Зони преференційної торгівлі існує, коли країни в межах міжнародного регіону погоджуються зменшити або скасувати тарифні бар'єри на окремі товари, імпортовані з інших країн-членів цієї зони. Часто це перший маленький крок до створення торгового блоку. Угоди можуть укладатися між двома (двосторонні) або кількома (багатосторонні) країнами.

Зона вільної торгівлі – це регіон, у якому низка країн підписали угоду про вільну торгівлю та зберігають невеликі або взагалі не мають бар'єрів для торгівлі у вигляді тарифів або квот щодо одна одної. Зони вільної торгівлі, як правило, збільшують обсяг міжнародної торгівлі між країнами-членами та дозволяють їм посилити свою спеціалізацію за рахунок власних порівняльних переваг.

Митний союз передбачає усунення тарифних бар'єрів між його країнами-учасниками разом із прийняттям спільного (уніфікованого) зовнішнього тарифу для третіх країн. Країни, які хочуть експортувати товари до митного союзу, повинні сплатити лише єдиний платіж (мито) після проходження товарів через кордон. Опинившись всередині союзу, товари можуть вільно переміщатися без додаткових мит.

Спільний (єдиний) ринок є найважливішим кроком до повної (економічної) інтеграції. У випадку Європи єдиний ринок офіційно називають «внутрішнім ринком». Ключовою особливістю спільного ринку є розширення вільної торгівлі. Це означає, що усуваються всі бар'єри для вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Крім того, поряд із скасуванням тарифів також зменшуються або скасовуються нетарифні бар'єри. Щоб спільний ринок був успішним, також має бути значний рівень гармонізації мікроекономічної політики та спільних правил щодо стандартів продукції тощо. Також можуть існувати спільні політики, що впливають на ключові галузі, такі як Спільна сільськогосподарська політика (САР) і Загальна політика в галузі рибальства (СРР).

Єдиний європейський ринок (або Внутрішній ринок ЄС) є найбільш відомим і значущим з існуючих у світі єдиних ринків. Інші приклади єдиних ринків включають, зокрема, країни Карибського басейну, які входять до CARICOM, і членів Економічного співтовариства АСЕАН (ASEAN Economic Community).

Хоча немає двох однакових спільних ринків, всі спільні ринки об'єднують прагнення створити ринок, в рамках якого учасники зможуть вільно торгувати один з одним, маючи безмитний і відкритий доступ до національних ринків один одного. Це означає отримання переваг вільної торгівлі, таких як нижчі ціни, вища якість продукції, посилення конкуренції та мобільності факторів виробництва.

Спільні (єдині) ринки зазвичай розвиваються повільно, часто спочатку охоплюючи лише кілька країн, а потім розширюючись, коли сусідні країни починають бачити переваги приєднання та витрати від неприєднання. Формування та розширення спільного ринку зазвичай передбачає дуже складні переговори, ступінь складності яких залежить від кількості учасників та рівня їхнього економічного розвитку. Менш розвинені економіки можуть мати менший асортимент товарів і послуг, а також недостатньо розвинені ринки капіталу та кредиту порівняно, наприклад, з Єдиним європейським ринком.

Приєднання до спільного (єдиного) ринку дозволяє країнам отримати переваги вільної торгівлі між собою, зокрема:

- розвиток торгівлі, де торгівля стимулюється в результаті вільного доступу до ринків;
- використання ефекту масштабу місцевими фірмами по мірі розширення їхніх ринків;
- зниження витрат на виробництво в результаті економії масштабу;
- зниження цін як результат зниження витрат і зростання конкуренції;
- загальні (спільні) стандарти виробництва;
- трансфер технологій в результаті збільшення інвестиційних потоків між країнами-членами;
- трансфер навичок та умінь;
- збільшення мобільності робочої сили;
- збільшення мобільності капіталу;
- збільшення потоків грошових переказів між працівниками, які проживають в одній країні, та їх родинами, які можуть знаходитися в іншій країні;
- співпраця щодо спільних взаємовигідних проєктів, таких як, наприклад, зелена енергія.
- створення товарів спільного виробництва, які учасники не зможуть фінансувати самостійно.

Економічний союз – це термін, що застосовується до торговельного блоку, який має як спільний ринок між членами, так і спільну торговельну політику щодо країн, які не є його членами, хоча країни-учасниці можуть проводити власну макроекономічну політику.

Європейський Союз є найвідомішим економічним союзом, який набув чинності 1 листопада 1993 року як результат набуття чинності Маастрихтським договором (Договором про Європейський Союз).

Повна (економічна) інтеграція передбачає існування спільного ринку, спільної торговельної політики, єдиної валюти, спільної монетарної та фіскальної політик, включаючи спільні ставки податків і пільг – тобто повну гармонізацію всіх політик, ставок і правил торгівлі.

Європейський Союз є унікальним прикладом повної (економічної) інтеграції. Станом на 2022 рік Європейський Союз включає 27 держав-членів.

Список літератури до розділу 1

1. Верменич Я. В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації : теорії та сучасні реалії Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. 350 с.
2. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.
3. A single market. *Economics Online*. URL: https://www.economicsonline.co.uk/global_economics/single_markets.html/
4. Economic integration. *Economics Online*. URL:

- https://www.economicsonline.co.uk/global_economics/economic_integration.html/
5. Economic Integration Definition and Real World Example. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp>
  6. Glossary. *The WTO Official Website*. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/glossary_e.htm
  7. Regional Integration Overview. *The World Bank Official Website*. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/overview>

РОЗДІЛ 2. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Аналізуючи зміст процесу регіональної інтеграції в контексті зіставлення його із глобалізаційними процесами, окрему увагу необхідно приділити поняттю «*міжнародний / глобальний регіон*». Можливо виокремити наступні характеристики міжнародних / глобальних регіонів:

- міжнародні / глобальні регіони однорідні в соціальному і культурному відношенні; це такі регіони, які складаються з держав з однорідним соціальним устроєм і культурою;
- міжнародний / глобальний регіон утворюється з держав зі схожими політичними ознаками та однаковою поведінкою на міжнародній арені; це країни з подібним політичним та економічним устроєм;
- міжнародний / глобальний регіон може передбачати політичну взаємозалежність; йдеться про групу країн, які мають спільні міжурядові політичні інституції;
- міжнародний / глобальний регіон може передбачати економічну взаємозалежність, що проявляється в умовах внутрішньорегіональної торгівлі.

Зміст *регіональної інтеграції* визначається насамперед розвитком процесу *регіоналізації*. Існують різні погляди на *співвідношення процесів регіоналізації та глобалізації*. Деякі вчені вважають регіоналізацію невід'ємною частиною глобалізації, тоді як інші розглядають її як альтернативу глобалізації.

Згідно з визначеннями, процес *регіоналізації* веде до об'єднання, консолідації чи інтеграції певних країн, національних економік, тоді як процес *глобалізації* спрямований на зміцнення взаємозв'язків та більшої єдності всіх держав світу. Тому варто підкреслити, що у випадку регіоналізації йдеться про взаємодію двох і більше країн (групи країн), тоді як глобалізація охоплює всі країни та всі групи країн. Отже, ці два процеси можна порівнювати, але при цьому необхідно наголосити перш за все на тому, що вони є принципово різними за своїм масштабом.

Можливо виокремити так званий «*новий регіоналізм*» як широкий відкритий підхід для аналізу регіоналізації з багаторівневої та порівняльної перспектив, щоб зрозуміти складності сучасного регіоналізму та приділити належну увагу розмежування регіонального та глобального рівнів.

З одного боку, *міжнародний поділ праці* є основою обох процесів – глобалізації та регіональної інтеграції. Інформаційні та комунікаційні технології визначають розвиток обох процесів. При цьому регіональна інтеграція певною мірою суперечить основному принципу багатостороннього співробітництва, який є основою глобалізації, – принципу рівноправної участі всіх.

Якщо акцентувати увагу на тому, що регіоналізація відокремлює групу країн від решти світу, то є можливим формально стверджувати, що регіоналізація певною мірою послаблює загальносвітову єдність усіх країн, призводить до певної *локалізації*, навіть «деглобалізації». Але такий підхід доцільно б було застосувати, якщо б таке загальносвітове об'єднання країн (йдеться про економічний вимір) було б вже сформовано та ефективно функціонувало.

Сучасний процес регіоналізації, який зараз впливає на розвиток світової торгівлі, переважно обмежений укладеними угодами про вільну торгівлю, створеними митними союзи, спільними ринками. Це, з одного боку, сприяє підвищенню загальної ефективності економічних процесів та посиленню регіональної інтеграції, але, з іншого боку, суттєво не наближає світ саме до політичної єдності.

Відмінності регіоналізації від глобалізації в загальному вигляді можна представити наступним чином:

- регіоналізація зазвичай ґрунтується на правових основах; глобалізація – це не юридичне поняття;
- регіональні об'єднувчі процеси відбуваються між близькими територіально, соціально й економічно подібними за своїм характером країнами; глобалізація включає у свою орбіту й прямо протилежні за всіма параметрами країни й соціуми;
- у регіональному об'єднанні всі країни мають свою частку вигід; глобалізація призводить до різкої різниці між більш та менш розвиненими в економічному відношенні країнами;
- регіоналізація за своїм змістом має протекціоністський характер, усередині регіонального блоку пільги й свободи призначені тільки для країн-учасниць; глобалізація принципово необмежено лібералізована; вигоди вільної конкуренції формально поширюються на всіх, фактично – на найсильніших акторів.

Також у науковому дискурсі виокремлюють таке поняття, як *глобальна регіоналізація*.

Глобальна регіоналізація веде до створення нових елементів світової системи – глобальних / міжнародних регіонів, що представляють собою структурований простір, основними характеристиками якого є як традиційні (економічний, історичний, цивілізаційний і культурний), так і нові (мережевий, комунікаційний, віртуальний) чинники.

Серед *основних характеристик глобальної регіоналізації* можна виділити такі:

- наявність просторових чинників;
- наднаціональна природа,
- наявність транснаціональних мереж.

Процес глобальної регіоналізації має свої характерні риси:

- запланований позитивний результат для всіх учасників регіонального об'єднання, можливість отримання економічних і політичних преференцій від участі в макрорегіональному проекті;
- цей процес є не стихійним, а заздалегідь і чітко запланованим, організованим, що вимагає великої підготовчої роботи та сприймається його учасниками як об'єктивна необхідність;
- створення в результаті самодостатньої, нестабільної і відкритої системи;
- асинхронність економічної і політичної інтеграції;
- наявність регіонального лідера, який ініціює інтеграційні процеси й є їхнім головним двигуном;
- історична й етноконфесійна спільність або її відсутність не мають великого значення, але можуть за певних умов гальмувати інтеграційні процеси або навпаки підвищувати їхню динаміку;
- збіг економічних моделей розвитку, політичних систем і домінуючої системи цінностей підвищує шанси на успіх регіональної інтеграції.

Посилення макрорегіональної інтеграції та локалізації створює гнучкі й ефективні механізми адаптації регіональних спільнот до процесів глобалізації. Глобальна регіоналізація є об'єктивним світовим процесом, який слід розглядати як невід'ємну складову частину глобалізації. Глобалізація веде до пошуків противаг і спроб створення геополітичної рівноваги за допомогою регіоналізації міжнародних відносин. Сучасний глобальний світ став багатовимірним.

За своєю суттю глобальна регіоналізація відображає *регіональне структурування глобального простору*. Відповідно, глобальний / міжнародний регіон розглядається не як просте об'єднання національних держав, об'єднаних спільними проблемами, а має більш складну структуру, різноманітні форми, що відображають його глобальний характер (глобальний саме за функціональністю).

На сучасному етапі процеси глобальної регіоналізації формують новий світовий економічний порядок, об'єднуючи різні сфери: економічну, політичну, соціальну тощо, структуруючи таким чином глобальний простір.

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити, що сучасний етап світового розвитку характеризується наявністю протилежних, суперечливих та динамічних процесів, що впливають один на одного – глобалізація і регіоналізація. Їх співвідношення можна визначити як поєднання та водночас суперечливу взаємодію, що обумовлено нелінійністю цих процесів.

Глобальна регіоналізація є наслідком глобалізації, яка веде до фрагментації світу на макрорегіони й формування ієрархічної глобальної системи, що складається з полюсів, центрів сили, претендентів на центри сили і регіональних систем глобального світу.

Список літератури до розділу 2

1. Верменич Я. В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації : теорії та сучасні реалії Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. 350 с.
2. Вступ до міжнародного регіоназнавства : навч. посібник / М. Дорошко, П. Ігнат'єв, Р. Кривонос та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. 255 с.
3. Запужляк В. З. Глобальна регіоналізація у формуванні нового світового економічного порядку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5. С. 159 – 164.
4. Зимогляд В. Я. Регіон у системі міжнародних відносин. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8382/1/Zimoglyad_160.pdf
5. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.
6. Константинов В. Ю. Еволюція поняття регіону у дослідженні міжнародних політичних регіонів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 132. С. 67 – 77.
7. Радзівська С. О. Регіоналізація світової економіки як суперечливий шлях її трансформації у глобальну економіку. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 118 – 126. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5371/5264>
8. Тихоненко І., Козачок А. Діяльність транснаціональних корпорацій як детермінанта розвитку «нового регіоналізму»: досвід АСЕАН. *Старожитності Лукомор'я*. 2022. № 1 (10). С. 89 – 99.
9. Тульчинський Р. В. Категоріально-понятійний апарат становлення нового регіоналізму. *Економічний аналіз*. 2017. № 4. С.111 – 117.
10. Radziyevska S., Us I. Regionalization of the world as the key to sustainable future. *E3S Web of Conferences*. 2020. № 166, 13016. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/26/e3sconf_icsf2020_13016.pdf

РОЗДІЛ 3. УНІКАЛЬНІСТЬ ЄС ЯК МОДЕЛІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Успіх європейської інтеграції не викликає жодних сумнівів. Починаючи з перших кроків, зроблених невдовзі після завершення Другої світової війни, щодо створення Європейської Спільноти Вугілля та Сталі, європейський інтеграційний проєкт перейшов від обмеженої форми індустріального співробітництва до економічного та валютного союзу, аналогів якому немає в інших країнах.

З одного боку, європейська інтеграція досягла значно вищої стадії, ніж торговельні домовленості, подібні до інших регіональних блоків, таких як АСЕАН в Азії, МЕРКОСУР у Південній Америці чи угода USMCA у Північній Америці. Проте при цьому ЄС не й федерацією. Власне у цьому й полягає одна з ключових особливостей європейського інтеграційного проєкту, що визначає його унікальність.

Належність до Європейського Союзу передбачає набагато більше зобов'язань і очікувань, ніж членство в інших міжнародних організаціях. Він також не є статичним: зважаючи на еволюцію договорів, послідовні розширення та проведення реформ. Жак Делор, один з провідних архітекторів європейського інтеграційного проєкту, назвав ЄС *«неідентифікованим політичним об'єктом»*.

Питання природи влади органів ЄС завжди було дискусійним, що пов'язане перш за все із природою самого ЄС як *міждержавного утворення sui generis*. Вчені, які відстоюють позицію, що ЄС має певні риси *федеративності* або *конфедеративності*, наголошують на тому, що його органи побудовані за принципом поділу влади. Інші вчені зазначають, що *доктрина поділу влади у її класичному вигляді не була втілена в ЄС*.

Лісабонський договір закладає підвалини усталеної інституційно-політичної архітектури об'єднаної Європи. Запропонована модель підтверджує *подвійну сутність Євросоюзу як союзу держав і водночас наднаціональної спільноти*, що черпає свою демократичну легітимність у спільному волевиявленні громадян (представлених Європарламентом) та держав-членів ЄС (представлених Радою ЄС та Європейською радою).

Як результат складного компромісу між міжурядовими та наднаціональними чинниками, великими та малими державами-членами, *Лісабонський договір покладається на два базові постулати*. Передусім національні держави залишаються незаперечною та незамінною основою суспільно-політичної організації народів Європи. Водночас об'єднана Європа потребує збереження наднаціональних інституцій, які стоять на захисті спільних інтересів Союзу та врівноважують великі й малі держави-члени.

Отже, Європейський Союз – це *унікальне політичне та економічне партнерство*, яке нині утворюють 27 держав-членів. Принцип об'єднання країн у межах ЄС вважають *дійсно унікальним*. ЄС не є федеративною державою чи конфедерацією і водночас не представляє собою класичну міжнародну організацію, спрямовану на міждержавне співробітництво (як, наприклад, ООН).

У процесі довготривалого формування ЄС створив *розвинуту унікальну систему інститутів* та виробив *власну систему прийняття спільних рішень*, яка має враховувати як інтереси кожної з країн-членів, так і потреби об'єднання в цілому.

Водночас *протиріччя між національними інтересами окремих країн ЄС і наднаціональними потребами* розвитку об'єднання продовжують впливати на діяльність ЄС. Ця суперечність може провокувати кризи політичного та економічного характеру і водночас слугувати потужним стимулом до пошуку шляхів їх розв'язання.

Іншою особливістю Європейського проєкту є його одночасна спрямованість на *поглиблення інтеграційних процесів усередині ЄС і розширення* шляхом приєднання нових країн-членів. Поступове збільшення кількості членів супроводжує процеси європейської інтеграції від самого їх початку.

ЄС досяг завершальної стадії процесу регіональної інтеграції, розпочатого після Другої світової війни з метою сприяння миру та економічного відновлення в Європі. Його засновники прагнули того, щоб шляхом створення ряду сфер співробітництва, в яких країни-члени

добровільно погодилися розділити свій суверенітет – спочатку у виробництві вугілля та сталі, торгівлі та у сфері ядерної енергії – формувалася взаємозалежність держав, що виключить можливість військових конфліктів між ними.

З 1950-х років європейський інтеграційний проєкт розширився й охопив інші сфери. Було запроваджено цілий ряд успішних ініціатив: митний союз; спільний ринок, в межах якого капітал, товари, послуги та люди вільно рухається; спільна торговельна політика; спільна сільськогосподарська політика; спільна валюта (євро), яку використовують 19 держав-членів. Члени ЄС також зробили кроки до поглиблення політичної інтеграції, прийнявши ряд відповідних рішень.

ЄС вже давно розглядає *процес розширення* як можливість для просування стабільності та процвітання в Європі:

- ЄС розпочинав своє становлення як Європейська Спільнота Вугілля та Сталі в 1952 р. з шістьма членами (Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург і Нідерланди);
- у 1973 році Данія, Ірландія та Великобританія приєдналися вже до Європейських Спільнот;
- Греція приєдналася в 1981 році;
- Іспанія та Португалія стали членами Європейських Спільнот у 1986 році;
- у 1995 році Австрія, Фінляндія та Швеція приєдналися вже до Європейського Союзу;
- у 2004 році ЄС привітав вісім колишніх комуністичних країн – Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина та Словенія, а також Кіпр і Мальту в якості нових членів;
- Болгарія та Румунія приєдналася у 2007 році;
- Хорватія стала найновішим членом ЄС 1 липня 2013 року;
- 28 лютого 2022 року *Україна* подала заявку на членство в ЄС;
- 17 червня 2022 року Європейська Комісія опублікувала висновок щодо заявки на членство в ЄС;
- 23 червня 2022 року *Європейська Рада* надала *Україні статус кандидата*. Як правило, статус кандидата в члени ЄС означає *ряд переваг для країни*:
  - це формальний запуск процедур вступу до ЄС;
  - доступ до інструментів фінансової допомоги – ІРА;
  - поле для інвестування з боку країн-членів ЄС; як правило, у передвступний період у країн-кандидатів зростає ВВП за паритетом купівельної спроможності у тому числі й за рахунок іноземних інвестицій (яскравим прикладом такого зростання є Чехія та Польща).

Статус кандидата до ЄС для України означає насамперед *економічну співпрацю* на якісно новому рівні. Також він має визначально важливе значення й *в політичному контексті*.

Європейський Союз діє як єдиний ринок, якій наразі складається з 27 країн. Загальна вартість усіх вироблених товарів і послуг (валовий внутрішній продукт) в ЄС у 2021 році

становила 14,5 трлн євро. На ЄС27 припадає близько 14% світової торгівлі товарами. ЄС, Китай і Сполучені Штати є трьома найбільшими світовими гравцями в міжнародній торгівлі.

Розвиток процесу європейської інтеграції супроводжується й *труднощами*, багато з яких викликані непростими відносинами між національними державами, що входять до складу ЄС, і наднаціональними інституціями, створеними для забезпечення його ефективного функціонування.

ЄС пережив важке десятиліття: йдеться про кризу єврозони, міграційну кризу, вихід Сполученого Королівства із складу Союзу, пандемію. Були й занепокоєння щодо проблем під час процесу домовленостей про реформи в ключових сфері співробітництва. Проте Європейському Союзу вдалося подолати ці труднощі.

Список літератури до розділу 3

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції / К. Смирнова, О. Святун, І. Березовська та ін. К. : ВПЦ "Київський університет", 2021. 239 с.
2. Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2021. 258 с.
3. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>
4. Європейський Союз у мінливому світі / В. В. Копійка, С. О. Маковський, М. А. Миронова та ін. ; за ред. В. В. Копійки. К. : О. Зень, 2022. 219 с.
5. Інформаційна довідка: Статус кандидата на членство в ЄС. Червень 2022. № 10. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKWR.pdf
6. Концепт «Європа» : Навч. посібник / Ващенко А.В. та ін. Чернігів : Десна Поліграф, 2018. 296 с.
7. Корнійчук Л. В. Проблеми реформування Європейського Союзу на сучасному етапі. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 132–137.
8. Орехова Т.В. Статус кандидата в ЄС для України: економічні перспективи. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2. С. 15 – 23.
9. Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 3 (11). С. 39–47.
10. Begg I. The European Union and regional economic integration. Creating collective public goods – Past, present and future. *European Parliamentary Research Service*. March 2021. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI\(2021\)6893_69_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI(2021)6893_69_EN.pdf)
11. Dinan D. (ed) *Origins and Evolution of the European Union*. Second Edition. Oxford University Press, 2014. 442 p.
12. EUКраїна. URL: <https://association4u.in.ua/>

13. EU at a glance. *Publications Office of the European Union. An official website of the EU.* URL: <https://op.europa.eu/en/web/general-publications/eu-at-a-glance>
14. EU Enlargement Policy. Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/>
15. EU member countries in brief. *An official website of the EU.* URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en
16. Facts and figures on the European Union economy. *An official website of the EU.* URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/economy_en
17. Finke D., Konig Th., Proksch S.-O., Tsebelis G. *Reforming the European Union: Realizing the Impossible.* Princeton University Press, 2012. 228 p.
18. Hlavac M. *Less than a State, More than an International Organization: The Sui Generis Nature of the European Union.* URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1719308
19. *The European Union: Questions and Answers. Congressional Research Service.* Updated September 28, 2022. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Серед найбільш відомих теорій європейської інтеграції можна виокремити насамперед наступні: *федералізм, функціоналізм та неофункціоналізм, інтергавернменталізм.*

Розвиток ідей *федералізму* в Європі можна знайти вже в роботах І. Канта, який просував ідею вічного миру. Головним прихильником втілення федералістських ідей у процес європейської інтеграції є *А. Спінеллі*. Його вплив на формування сучасного Європейського Союзу був настільки важливим, що його вважають одним із його «батьків» об'єднаної Європи.

Федеративна Європа повинна бути владою, яка тісно пов'язана з народом. Федеральний уряд повинен відповідати за основні напрями політики держави: оборону політику, економічну політику та зовнішню політику. Наприклад, економічна політика означає спільний економічний простір з однаковими правилами та свободами. Ідея також базується на обміні, створюючи великий ринок, щоб уникнути економічних протистоянь між державами-членами. Це також сприятиме економічному розвитку, оскільки ринок та можливості є більшими. На думку прихильників теорії федералізму, саме федеральний уряд повинен відповідати за економічні питання. Зовнішні відносини є своєрідною міжнародною проекцією федерації. Дії в якості об'єднаного блоку країн забезпечить захист усім членам федерації, тому що будь-яка загроза одному із членів стане загрозою для всієї федерації. Ключовим є спільний інтерес, а не окремі інтереси членів федерації.

Відповідно до уявлень прихильників федералізму, конституція є основою об'єднання Європи. У ній мають бути чітко визначені повноваження федерального уряду та держав-членів, права та обов'язки громадян федерації. Проте, як відомо, ідея Європейської Конституції не була підтримана у ряді країн ЄС.

Одне із ключових питань, з яким стикнулися європейські федералісти, це ідентифікація європейців насамперед із власними національними державами, а не з ЄС.

Створення Європейського Парламенту та проведення у 1979 році перших парламентських виборів мало дуже важливе значення для федералістів, адже Європейський Парламент – це інститут, який представляє всіх європейських громадян та обирається ними. Цей інститут повинен відігравати центральну роль у Європейському Союзі.

При цьому варто наголосити на тому, що прихильники теорії федералізму не звертали достатньо увагу на таку небезпеку, як можлива надмірна концентрація влади у федерального уряду.

Варто зазначити, що федералізм був важливим теоретичним та ідейним напрямом, який вплинув на формування сучасного Європейського Союзу, особливо в контексті розвитку Європейського Парламенту. Проте федералізм ніколи не був домінуючою теорією європейської інтеграції.

Функціоналізм – це ліберальна традиція, заснована на ідеї того, що люди розумні і хочуть мирного прогресу. Основним розробником теорії є *Д. Мітрані*. Головна мета полягає у припиненні конфліктів у світі, чому може ефективно сприяти розвиток міжнародних організацій. Форма організації, її назва тощо не важливі. Функціоналізм підкреслює пріоритетність функцій організації над будь-якими іншими міркуваннями. Це так званий технократичний підхід.

Технократи повинні керувати у тих областях, де їхній досвід надає їм переваги, щоб пропонувати кращі рішення проблем. Мітрані був упевнений у тому, що транснаціональні (наднаціональні) організації є більш ефективними, ніж національні утворення.

Концепція гнучкості є дуже важливою в цій теорії, оскільки саме людські потреби, а не створення наднаціональної держави, є пріоритетом. Це означає, що можуть існувати різні організаційні форми та способи досягнення мети.

При цьому функціоналізм є занадто технократичний. У його рамках увага акцентується на діяльності професіоналів у тих чи інших сферах (технократів), із мінімальним залученням інших важливих акторів, таких як політики, дипломати та громадяни в цілому. Функціоналізму також бракує наукової строгості, і він має недостатньо високі результати прогнозування. Його головний внесок у розвиток теоретичного осмислення європейських інтеграційних процесів полягає у його значному впливі на розвиток неофункціоналізму.

Неофункціоналізм є однією з найбільш впливових теорій європейської інтеграції. Використовуючи її, можливо пояснити багато аспектів функціонування інституційної системи ЄС, процесу прийняття рішень. Головним представником цієї теорії є *Е. Хаас*.

У рамках неофункціоналізму розвивається ідея щодо необхідності формування наднаціонального формату управління. По-перше, сфери так званої «низької політики» (“low politics”) мають бути інтегровані. Саме вони (йдеться перш за все про економіку), а не сфери «високої політики» (“high politics”) повинні бути у фокусі уваги на наднаціональному рівні. Економіка відіграє важливу роль тому, що чим тіснішою є економічна співпраця, тим легше

будуть проходити об'єднавчі процеси в політичній сфері, тому що інтереси економічних акторів будуть однаковими і вони будуть прагнути виробляти спільні рішення.

Неофункціоналізм також орієнтований на інституційні аспекти, оскільки в його рамках розвивається ідея щодо створення спеціальної інституції для нагляду за інтеграційними процесами. Вона має бути нейтральним гравцем у можливих суперечках між державами-членами, піклуючись про пріоритетність спільного блага над національними інтересами. Очевидно, що роль такого інституту виконує зараз Європейська Комісія.

Ще один важливий аспект теорії неофункціоналізму – ефект так званого «переливу» (“spill over”). Розвиток інтеграційних процесів в одній сфері веде до їх розвитку й в інших сферах. В якості прикладу ефекту «переливу» можна навести наступний: розвиток Європейської Спільноти Вугілля та Сталі, яка створила спільний ринок для цієї продукції. Це було важливим для компаній держав-членів, які працюють у цій сфері. Це дало їм спільний ринок зі спільними правилами, які повинні були поважати всі учасники. Деякі держави мали різні транспортні політики щодо перевезення сировини, і це впливало на конкурентоспроможність компаній. Наступним логічним кроком стала інтеграція транспортної політики до цієї Спільноти. Це означає, що актори, задіяні в інтегрованому секторі, стають активними європейськими гравцями, будучи при цьому прихильниками поглиблення інтеграції.

Згідно з ідеями неофункціоналізму, глибша інтеграція відбувається через соціальні інтереси, оскільки вигоди будуть важливими і суспільство захоче мати більше вигод. Перехід лояльності від національних держав до Союзу буде наслідком пошуку найбільш ефективного шляху реалізації матеріального інтересу соціальної групи. Оскільки інтеграція стає глибшою, центр прийняття рішень зміщується від урядів держав-членів до інститутів Союзу, де приймаються спільні рішення. Це означає, що політична інтеграція є результатом економічної інтеграції.

Проте, використовуючи положення неофункціоналізму, не є можливим пояснити періоди відсутності швидкого розвитку в процесах європейського будівництва.

Інтергавернменталізм (міжурядовий підхід) – це теорія, яка базується на пріоритетності міждержавних угод. Координація – найбільш ефективний шлях вирішення конфліктів між країнами-членами, оскільки саме вони є носіями державного суверенітету. Найбільш відомими представниками цієї теорії європейської інтеграції є *С. Хофман та Е. Моравчик*.

С. Хофман сформулював основні положення цієї теорії, де держави в рамках інтеграційного об'єднання мають суттєву перевагу над інституціями інтеграційного утворення. Він стверджував, що в політичній інтеграції пріоритет ідеологічних і прагматичних інтересів політичних еліт визначає поступ інтеграційного процесу. Зокрема, у сфері «низької політики» держави готові до інтеграції та співпраці, тоді як у сфері «високої політики» обмеження суверенітету є проблематичним.

На думку представників міжурядового підходу, оскільки саме держави володіють політичною владою, будь-яка інституція будь-якої міжнародної спільноти повинна просто

виконувати координаційно-управлінські функції. В основі розвитку процесу європейської інтеграції мають бути домовленості між державами та сумлінність у їхніх відносинах. Спільні наднаціональні інститути мають бути лише форумами, де можна обговорити та вирішити різні проблеми.

Представник *ліберального інтергавернменталізму* Е. Моравчик, визначаючи процес європейської інтеграції як «дворівневу гру» та ґрунтуючись на аналізі Єдиного Європейського Акту, зробив висновок щодо політичної і економічної конвергенції трьох потужних і впливових держав-членів ЄС (на момент проведення ним аналізу), а саме Німеччини, Франції і Великої Британії. Більше того, ключовим фактором інтеграції дослідник вважає в цьому випадку реалізацію інтересів саме цих держав.

При цьому необхідно підкреслити, що в рамках інтергавернменталізму акцент зроблено лише на аналізі державоцентристських тенденцій.

Список літератури до розділу 4

1. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kish_poshuky.pdf
2. Концепт «Європа» : Навч. посібник / Ващенко А.В. та ін. Чернігів : Десна Поліграф, 2018. 296 с.
3. Рябінін Є. Процеси інтеграції у ХХ столітті: основні концепції їх вивчення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38339081.pdf>
4. Сокур О. В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 50 – 58.
5. Теорія та історія європейської інтеграції : навчальний посібник / О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, І. В. Застава та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 182 с.
6. Theories of European Integration. Civitas. URL: <https://www.civitas.org.uk/content/files/OS.16-Theories.pdf>
7. Troitiño D. R., Chochia A. Theories of European Integration. URL: https://www.researchgate.net/publication/330713941_Theories_of_European_Integration
8. Wiener A., Diez Th. (eds.) European Integration Theory. Oxford University Press, 2009. 295 p.

РОЗДІЛ 5. ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЄС

Система інститутів ЄС формувалася поступово, і в результаті виникла надзвичайно розгалужена структура, яка, з одного боку, зберігає спадковість нинішніх європейських інститутів з інститутами, створеними при заснуванні ЄС, а з другого – має відповідати складності сучасних завдань управління величезним об’єднанням, яке складається на сьогодні з 27 країн. Із набуттям чинності *Лісабонського договору (Договір про реформу)* 1 грудня 2009 року розпочався новий період у розвитку Європейського Союзу.

Лісабонський договір став компромісом між країнами, які свого часу ратифікували Євроконституцію, і державами, котрі не підтримали документ чи не почали процес ратифікації. Дійсно, з одного боку, більшість положень Лісабонського договору збігаються зі змістом конституційної угоди, але водночас з договору вилучена вся термінологія і принципи, які наближували європейське будівництво до конституційної практики національних держав. Так, розробники договору відмовилися від самого терміну «Конституція», посади міністра закордонних справ ЄС, нових назв нормативно-правових актів ЄС, таких як «закони» і «рамкові закони», що мали місце в Конституції, повернувшись до старих «регламентів» та «директив». Основна ж відмінність між двома договорами лежить у площині їх нормативного значення і місця у системі засновницьких договорів ЄС. Договір про Конституцію покликаний був замінити попередні основоположні угоди, а Лісабонський – лише доповнює та уточнює вже існуючі правові акти.

Як і проєкт конституційного договору, Договір про реформування спрямований на:

- підвищення ефективності прийняття рішень в Євросоюзі;
- зміцнення демократії через посилення ролі Європейського та національних парламентів;
- збільшення прозорості бюрократичної системи ЄС;
- консолідацію зовнішньої політики ЄС.

З метою досягнення цих цілей Лісабонський договір впроваджує низку змін та нововведень до існуючої нормативно-правової бази ЄС. Зокрема, він передбачає впровадження посади Голови Європейської Ради, який обирається її кваліфікованою більшістю на термін два з половиною роки з правом на одне повторне обрання. Також було запроваджено посаду Високого представника ЄС з питань закордонних справ та політики безпеки з адміністративними повноваженнями шляхом об'єднання функцій Високого представника ЄС із зовнішньої і безпекової політики та європейського комісара у справах зовнішніх зносин та політики сусідства з метою єдиного представництва ЄС на міжнародній арені. За Договором про реформування ЄС помітно посилюється роль Європейського Парламенту у законотворчій діяльності ЄС, а національні парламенти держав-членів вперше отримують право безпосередньо брати участь у цьому процесі. Європарламент перетворюється у повноцінний законодавчий орган, а його повноваження прирівнюються до повноважень Ради ЄС.

У цілому Лісабонський договір – це результат збалансованої інституційної рівноваги між міжурядовими та наднаціональними чинниками, великими та малими державами-членами, який об'єктивно дає можливість розширеному ЄС діяти більш ефективно й узгоджено у рамках здійснення спільних політик і на міжнародній арені. Все зроблено для того, щоб країни, які прагнуть дальшого поглиблення інтеграції в рамках ЄС, не були зв'язані обмеженнями, які накладалися б небажанним іншим державам-членам йти по цьому шляху. Лісабонський договір відкрив ширші перспективи для побудови багатомовидкісного Європейського Союзу.

В ЄС є три головні законотворчі інституції ЄС:

- *Європейський Парламент*, який представляє громадян ЄС і безпосередньо ними обирається;
- *Рада Європейського Союзу*, яка представляє країни-члени ЄС;
- *Європейська Комісія*, яка представляє інтереси Союзу в цілому.

Цей «інституційний трикутник» виробляє політику та закони, чинні на всій території ЄС. Саме Комісія пропонує нові законопроекти ЄС, але Парламент і Рада затверджують їх.

Згідно Лісабонського договору *Європейська Рада* набуває статусу інституту ЄС. *Суд ЄС* слідкує за втіленням європейського законодавства, а *Суд аудиторів (Європейська рахункова палата)* перевіряє фінансування діяльності Союзу. Згідно Лісабонського договору *Європейський центральний банк* (відповідає за монетарну політику та євро) набуває статусу інституту ЄС.

Європейський Парламент обирається громадянами країн ЄС шляхом прямого голосування; вибори відбуваються кожні 5 років. Парламент *представляє інтереси громадян і відбиває реальний спектр політичних поглядів*, зокрема щодо питання європейської інтеграції – від прибічників майбутнього федеративного устрою ЄС до активних євроскептиків. Європейський Парламент – *найбільш багатонаціональний парламент у світі*, обирається безпосередньо населенням.

Його *головні завдання* (як й у національного парламенту) – ухвалювати закони та контролювати виконавчу владу. Зараз він має кращі ніж будь-коли можливості виконувати обидва завдання завдяки поступовому розширенню кола обов'язків та владних повноважень. Парламент природно вважає себе охоронцем європейських інтересів і захисником прав громадян.

Діяльність Парламенту складається з двох основних етапів:

- *підготовка пленарних засідань* – проводиться членами Європейського Парламенту у різних парламентських комітетах, які спеціалізуються з конкретних питань зі сфери діяльності ЄС; питання для дискусій також обговорюються в політичних групах;
- *самі пленарні засідання*; пленарні засідання зазвичай проходять у Страсбурзі (тривають тиждень щомісяця) та інколи у Брюсселі (два дні).

Щорічна сесія Європарламенту скликається у 2-й вівторок березня кожного року. В її межах Парламент засідає щомісяця протягом 4-5 днів у Страсбурзі. Два тижні у проміжку між сесійними періодами відводиться на роботу в парламентських комісіях.

Особливе значення для ефективної роботи Європейського Парламенту має *діяльність комітетів*, що забезпечують фахову підготовку розгляду відповідних питань на пленарному засіданні. Комітети також обговорюють поточні законодавчі проєкти і формують позицію Парламенту стосовно питань, внесених на його розгляд Радою чи Комісією. Вони також висувують власні ідеї та ініціативи з метою впливу на процес європейської інтеграції. Збираються зазвичай два рази на місяць. Розподіл місць у комітетах серед представників країн-членів є пропорційним до кількості місць, які та чи інша країна має в Європейському Парламенті.

Рада Європейського Союзу, яку ще називають Рада міністрів та Рада, займає надзвичайно важливе місце в інституційній системі Європейського Союзу, оскільки створена в процесі європейської інтеграції для здійснення законодавчої та виконавчої функцій. Володіючи як виконавчою, так і законодавчою владою, вона є центром ЄС із прийняття рішень. З одного боку, Рада ЄС діє як наднаціональний орган, з іншого – є своєрідним форумом, у рамках якого країни-члени Європейського Союзу мають можливість озвучити свої національні інтереси.

Рада складається з міністрів урядів країн-членів. До її складу входить один представник від кожної держави-члена на рівні міністра, що може брати зобов'язання та голосувати від імені уряду держави-члена, яку представляє. Всі сесії Ради ЄС проводяться в Брюсселі (9 місяців на рік) та Люксембурзі (квітень, червень і жовтень).

Рада ЄС не має аналогів у світі, оскільки вона характеризується двома основними рисами:

- її засідання відбуваються не на постійній основі;
- склад Ради змінюється залежно від порядку денного її роботи, із залученням різних представників урядів держав-членів (на рівні профільних міністрів) до участі в засіданнях

Так, залежно від порядку денного на засідання збираються *профільні міністри*: закордонних справ, фінансів, сільського господарства, промисловості, транспорту, освіти тощо. Рада є єдиним органом, але з причин, пов'язаних з організацією її роботи, вона засідає залежно від предмета обговорення в *різних конфігураціях*, в яких беруть участь міністри держав-членів, відповідальні за галузі. Разом з тим Рада міністрів залишається єдиною, оскільки не залежно від конфігурації Ради, яка приймає рішення, це рішення завжди є рішенням Ради, і жодних згадок про конфігурації.

За підготовку роботи Ради міністрів відповідає *Комітет постійних представників урядів держав-членів (КОРЕПЕР)*, який і готує та координує всю її роботу. Робота цього комітету забезпечується діяльністю понад 150 комітетів і робочих груп, до складу яких входять представники держав-членів, що працюють у Брюсселі, та їх помічники.

Функцію голови в Раді протягом шести місяців (з січня по червень чи з липня по грудень) виконує одна держава-член. Під час *шестимісячного періоду* країна головування проводить зустрічі на всіх рівнях, пропонує головні лінії поведінки (принципи) і досягає компромісів, необхідних Раді в процесі прийняття рішення.

Лісабонський договір ввів принцип *«головування тріо / трійки»*. Держави, головуючи одна за одною, об'єднуються в «трію» і ставлять завдання щодо встановлення спільних пріоритетів на період 18 місяців. Запровадження такої системи мало свої передумови. Найбільший для Європейського Союзу масштаб розширення у 2004 та 2007 рр. визначив зміст діючої наразі моделі «трійки», в рамках якої акцент робиться на необхідності налагодження співпраці між «старими» та «новими» країнами-учасницями.

Таким чином, окрім *принципу ротаційності*, спрямованого на досягнення рівності участі всіх країн у політичному управлінні на загальноєвропейському (наднаціональному)

рівні, для системи головування у Раді характерним є *принцип колективності*, завдяки якому забезпечується виконання двох завдань:

- зближення позицій країн, які переймають одна від одної «естафету» головування (що дає можливість напрацювання довгострокової та комплексної програми дій);
- згуртування держав-учасниць шляхом виконання узгоджених функцій (це сприяє гармонізації інтересів різних країн, перейняттю позитивного досвіду тощо).

Основні виміри функціонування системи головування:

- організація роботи Ради на ротаційній основі – один із чинників ефективного функціонування політичної системи ЄС;
- президентство у Раді є важливим з точки зору забезпечення балансу інтересів держав-учасниць Євросоюзу, які різняться за своїми характеристиками (наприклад, «стара» та «нова» Європа);
- ротаційне головування дає можливість підвищити політичний статус країни у рамках ЄС.

Держава, яка очолює Раду, виконує наступні функції:

- організаційна;
- посередницька;
- функція політичного лідерства;
- головування як джерело підвищення легітимності.

Основна функція, що покладається на головуючу державу, – *посередницька*. Країна, яка очолює Раду, виконує функцію посередництва на трьох рівнях: між державами-членами Євросоюзу, між його інститутами та між ЄС і третіми країнами. У західній науковій літературі увага приділяється вивченню двох альтернативних моделей тієї ролі, яку виконує країна-учасниця ЄС під час свого головування, – «чесний посередник» (“honest broker”) або «захисник національних інтересів» (“national champion”). Йдеться про те, наскільки шестимісячне головування тієї чи іншої держави «зменшує» або «збільшує» її потенціал представляти на загальноєвропейській арені саме національні інтереси.

Європейська Комісія представляє в ЄС *виконавчу владу* і має *право законодавчої ініціативи*. Це унікальна інституція ЄС, яка *не має аналогів* у національних системах урядування.

Члени Комісії, або комісари, є міжнародними службовцями і представляють інтереси Європейського Союзу, а не країн, з яких походять. У цьому аспекті повинна бути цілковита незалежність від країн-членів та інших органів ЄС. Комісарам не можна ані приймати, ані просити жодних інструкцій від урядів країн-членів. Окрім того, країни повинні шанувати незалежність комісарів і не можуть здійснювати на них вплив.

З одного боку, ЄК сприймають як *двигун європейської інтеграції*, справжній символ наднаціонального ЄС й представника спільних інтересів європейських народів. З іншого боку, вона розглядається як *технократичний актор*, європейська бюрократія.

Комісія складається з двадцяти семи незалежних членів (по одному від кожної країни-члена), разом з президентом і віце-президентами. Комісію призначають на п'ятирічний термін за згоди країн-членів, рішення про її призначення ухвалює Європейський Парламент.

Голова Комісії відповідно до законодавства визначає порядок денний на щотижневих засіданнях і встановлює свою політичну програму, захищаючи загальний європейський інтерес. Він представляє Комісію у засіданнях Європейської Ради, на дебатах в Європейському Парламенті, на самітах G7 і G20, на двосторонніх зустрічах із третіми країнами.

Комісія діє як колегіальний орган, тобто не може бути рішень окремих комісарів – є лише рішення Європейської Комісії як єдиного цілого. Комісія поділена на Генеральні дирекції / директори, роботою яких керують комісари, що нагадує поділ на міністерства в урядах країн-членів. На чолі кожної Генеральної дирекції стоїть її Генеральний директор, який завжди походить з іншої країни, аніж комісар, і відповідає за організацію роботи дирекції. Комісарові у виконанні його обов'язків допомагає Кабінет, до складу якого входять переважно довірені особи, які за правилами походять з тієї самої країни, що й комісар.

У Комісії виокремлюють так звану політичну гілку, що утворена колегією комісарів, та адміністративну, яка являє собою найвищі щаблі державної служби ЄС.

Комісія володіє чотирма важливими функціями:

- наглядає за дотриманням угод та актів похідного (вторинного) права ЄС;
- має право законодавчої ініціативи;
- забезпечує виконання угод та рішень Ради;
- представляє Союз в державах-членах і на міжнародній арені.

Хоча Комісія не визнається, принаймні з юридичної точки зору, як «уряд», її поле діяльності охоплює досить велику частину виконавчої роботи, що здійснюється в межах системи ЄС.

Європейська Рада – вищий політичний орган ЄС. Під час регулярних самітів лідерів держав-членів ЄС вона приймає політичні рішення і визначає напрями подальшого розвитку ЄС. Започаткована Європейська Рада згідно з комюніке, прийнятому в грудні 1974 р. на закритті Паризького саміту; перше засідання відбулося 10-11 березня 1975 р. в Дубліні.

Місце Європейської Ради в системі інститутів ЄС є дискусійним. Згідно Лісабонського договору Європейська Рада набула статусу інституту ЄС. Європейська Рада – це порівняно новий інститут ЄС, який забезпечує Союз необхідним стимулом для його розвитку і визначає його загальні політичні напрями та пріоритети розвитку. Проте Європейська Рада не виконує жодних законодавчих функцій (не є складовою «інституційного трикутника»), тобто вона не ухвалює актів згідно із законодавчою процедурою, передбаченою Лісабонським договором.

Відіграючи надзвичайно важливу роль у процесі європейської інтеграції, Європейська Рада має завдання надавати політичної ваги побудові об'єднаної Європи, розробляти загальні політичні рекомендації, гарантувати скоординовану діяльність ЄС в усіх галузях. Особливо важливою роллю Європейської Ради є роль арбітра в ситуаціях непорозуміння в інших інституціях ЄС. Отже, Європейська Рада визначає основні політичні напрямки для ЄС та сприяє його подальшому розвитку.

До складу *Європейської Ради* входять: керівники держав-членів ЄС (глави країн та/або урядів), Голова Європейської Ради, якого обирають з числа її членів, Голова Комісії. Отже, в Європейській Раді представлені всі держави-члени ЄС своїми вищими посадовими особами, а Європейський Союз загалом представляє Голова Комісії. Окрім зазначених осіб, в роботі інституту бере участь Високий Представник Союзу із зовнішньої політики і політики безпеки.

На підставі Лісабонського договору, було внесено зміни щодо системи керівництва ЄС. Європейська Рада отримала свого постійного Голову, якого в актах Європейського Союзу іменують *Головою Європейської Ради*. Європейську Раду очолює Голова, що призначається на термін 2,5 років кваліфікованою більшістю голосів членів Європейської Ради. Голова може бути обраний повторно не більше одного разу за допомогою аналогічної процедури.

Посада Голови об'єднує як *адміністративні, так і зовнішньо- та внутрішньополітичні функції* керівника цього інституту Європейського Союзу. Голову можна називати «спікером» Європейської Ради. Саме він скликає засідання, бере активну участь у підготовці порядку денного, головує на засіданнях Європейської Ради, підписує ухвалені нею акти тощо. У Голови є свій апарат, який охоплює понад 20 осіб, які допомагають йому в реалізації покладених на нього завдань.

Європейську Раду скликають *двічі на тиждень* з ініціативи її Голови. За необхідності її Голова може ініціювати спеціальне засідання Європейської Ради, і в цьому випадку він не повинен ні з ким узгоджувати необхідність та мету такого засідання. Сесія Європейської Ради охоплює кілька засідань. Відповідно до традиції, вона триває два дні.

Лісабонський договір закріплює наступні *повноваження Європейської Ради*:

- внутрішні справи та юстиція;
- зовнішня політика та конституційні питання;
- економічне управління (надання попередження державам, чия економічна політика загрожує нормальному функціонуванню економічного і валютного союзу, спостереження за бюджетною політикою держав);
- питання, що стосуються складу Європарламенту та Європейської Комісії;
- питання головувань та позбавлення членства в ЄС;
- зміна системи голосування при ухваленні рішень;
- висунення кандидатури Голови Європейської Ради і Високого представника з питань зовнішньої політики та безпеки.

Роботу інститутів ЄС доповнює діяльність *інших органів ЄС*:

- *дорадчі* – Європейський соціально-економічний комітет (виражає позицію організованого громадянського суспільства з соціальних та економічних питань) і Комітет регіонів (виражає позицію регіональних та місцевих органів влади);
- *фінансові* – Європейський інвестиційний банк (фінансовий інструмент досягнення цілей Союзу);
- *із захисту прав людини* – Європейський Омбудсмен (опікується скаргами громадян на інституції та органи ЄС).

Є також чимало інших органів і установ (Агентства Європейського Союзу), які допомагають досягненню цілей ЄС.

Список літератури до розділу 5

1. Прокопенко Л. Л., Рудік О. М., Рудік Н. М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.
2. Рудік О. М. Нові методи роботи Європейської Комісії на 2019–2024 рр.: прагнення більшого в ЄС та поза його межами. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 2. С. 84–90.
3. Сидорук Т. В. Лісабонський договір: зміни та нововведення в інституційному устрої і праві ЄС. URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/series/vmv/vipusk10/08.pdf>
4. EU Whoiswho. THE OFFICIAL DIRECTORY OF THE EUROPEAN UNION. *An official website of the EU. Publications Office of the European Union*. URL: <https://op.europa.eu/en/web/who-is-who>
5. Kassim H. The EU: institutions explained. UK in a changing Europe. URL: <https://ukandeu.ac.uk/explainers/the-european-union-the-institutional-system-explained/>
6. Staab A. The European Union Explained: Institutions, Actors, Global Impact. Indiana University Press, 2013. 260 p.
7. The European Union: Questions and Answers. *Congressional Research Service*. Updated September 28, 2022. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>
8. Types of institutions and bodies. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en
9. 2019 European election results. *EUOBSERVER*. URL: <https://euobserver.com/election/144963>

РОЗДІЛ 6. ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ЄС

Прийняття рішень в Європейському Союзі відбувається за допомогою різноманітних законодавчих процедур. *Звичайна законодавча процедура (the ordinary legislative procedure)* є процедурою за замовчуванням. Якщо в Договорах ЄС зазначено інше, використовується одна зі *спеціальних законодавчих процедур*. Вторинне законодавство ухвалюється за допомогою окремого набору спеціальних процедур.

Отже, *звичайна законодавча процедура* – це процедура, яка є стандартною для прийняття рішень, яка використовується в Європейському Союзі, якщо тільки договори спеціально не вказують, що одна зі спеціальних законодавчих процедур має застосовуватися до певного питання. До того, як Лісабонський договір набув чинності, її називали *процедурою спільного прийняття рішень*, яка була запроваджена ще Маастрихтським договором з метою наблизити законотворчий процес у Європейському Союзі до норм європейської демократії, згідно з якими закони ухвалює безпосередньо обраний народом і підзвітний йому орган

(парламент). Суттєвою характеристикою цієї процедури є те, що як Рада Міністрів, так і Європейський Парламент мають вирішальний голос у законодавчому процесі.

Спрощено процедура складається з таких *етапів*:

- (1) Комісія вносить законодавчу пропозицію;
- (2) Парламент, абсолютною більшістю, висловлює Раді своє ставлення до неї;
- (2.1) якщо Парламент не пропонує змін, Рада ухвалює рішення кваліфікованою більшістю;
- (2.2) якщо Парламент відхиляє пропозицію, вона не стає законом;
- (2.3) якщо Парламент пропонує зміни, Рада й Комісія їх розглядають;
- (2.3.1) якщо Комісія погоджується з ними, Рада може їх затвердити кваліфікованою більшістю;
- (2.3.2) якщо Комісія відхиляє запропоновані Парламентом зміни, Рада може ухвалити їх одностайно;
- (2.3.3) якщо Рада також не погоджується на зміни, створюють узгоджувальний комітет з представників Ради і Парламенту за участі Комісії;
- (2.3.3.1) якщо узгоджувальний комітет не дійде згоди, пропозицію знімають;
- (2.3.3.2) якщо узгоджувальний комітет виробляє компромісний варіант тексту, його має ухвалити Рада (кваліфікованою більшістю) і Парламент.

Спочатку процедура спільного ухвалювання рішень застосовувалась лише в кількох галузях політики, а саме: єдиний ринок, освіта, охорона довкілля, захист споживачів та охорона здоров'я. Амстердамський договір значно розширив коло її застосування, спростивши саму процедуру. Ніццький договір збільшив застосування кваліфікованої більшості, паралельно розширивши коло повноважень процедури спільного ухвалювання рішень. *Нині це головна форма законотворчої співпраці Ради й Парламенту.*

ЄС використовує широкий спектр *спеціальних законодавчих процедур*.

Процедура погодження – процедура ухвалювання рішень в ЄС, запроваджена Єдиним Європейським Актом. Вона полягає в тому, що для ухвалювання деяких важливих рішень Рада має отримати згоду Європейського Парламенту. При цьому Парламент не може вносити зміни до пропозиції, він має лише право погодитись або ні (в такому разі рішення не ухвалюється).

Застосовується в таких сферах:

- завдання Європейського Центрального Банку та зміни його статуту і статуту Європейської системи Центральних Банків;
- структурні фонди і Фонд гуртування;
- деякі міжнародні договори;
- вступ нових членів і деякі інші.

Процедура консультації – процедура ухвалювання рішень в ЄС, яка надає Європейському Парламенту можливість висловити свою позицію щодо законодавчої пропозиції Комісії. У визначених договорами випадках, Рада зобов'язана консультиватися з Парламентом, перш ніж голосувати пропозицію Комісії, і взяти його думку до уваги. Однак обов'язковою є тільки сама консультація, зважати на позицію Парламенту необов'язково.

Процедура консультації застосовується в таких сферах, як:

- поліція та співпраця щодо кримінальних справ;

- перегляд договорів;
- сільське господарство;
- візи, надання притулку, імміграція та інші галузі, пов'язані з вільним рухом людей;
- транспорт (коли передбачається, що рішення матиме суттєвий вплив на певні регіони);
- правила конкуренції;
- економічна політика;
- тісніша співпраця і деякі інші.

Також у практиці ЄС існувала *процедура співпраці*. Це процедура ухвалення рішень в ЄС, що збільшила вплив Парламенту на законодавчий процес, надавши йому право другого читання деяких законопроектів. Процедuru співпраці запровадив Єдиний Європейський Акт (1986). Договір про Європейський Союз поширив застосування співпраці на чотирнадцять галузей політики, але Амстердамський договір фактично скасував нововведення на користь оновленої процедури спільного ухвалення рішень, яка надає Парламентові значно більше законодавчої влади. Нині процедуру співпраці *більше не використовують*. Вона суттєво вплинула на розвиток Європарламенту на початку 1990-х рр., а окремі її елементи увійшли до процедури спільного ухвалення рішень.

Важливе значення в процесі ухвалення рішень в ЄС має поняття *кваліфікованої більшості (Qualified Majority Voting / QMV)*. Йдеться про кількість голосів, необхідних для ухвалення рішень в *Раді ЄС* за процедурою більшості (на відміну від одностайного способу).

Щодо рішень, які ухвалюються в Раді голосуванням міністрів з держав-членів, *компроміс* досягається завдяки *трьом формам голосування*, одну з яких вона застосовує в тій чи іншій ситуації, обумовленій у законодавстві ЄС:

- ухвалення рішень простою більшістю голосів;
- ухвалення рішень кваліфікованою більшістю голосів;
- одностайне ухвалення рішень.

Кожний із цих трьох типів голосування залежить від положень консолідованих договорів про *предмет розгляду*:

- простою більшістю ухвалюються процесуальні рішення;
- кваліфікованою більшістю (зважена система голосування, базована на кількості населення держав-членів) – рішення, що стосуються внутрішнього ринку, економічних зв'язків і торгівлі;
- одногосно – питання, що стосуються зовнішньої політики, оборони, судового і поліцейського співробітництва та оподаткування.

Лісабонський договір впровадив низку змін та нововведень до існуючої нормативно-правової бази ЄС, зокрема це стосувалося спрощення процедури прийняття рішень: *кваліфікована більшість стає визначальним методом прийняття рішень*.

Цей метод прийняття рішень базується на *принципі «подвійної більшості»*: для того, щоб рішення було прийнято, за нього в Раді ЄС мають проголосувати не менше 55% від

загальної кількості держав-членів (щонайменше 15 країн), які представляють не менше 65% населення ЄС.

Список літератури до розділу 6

1. Якців Я. О. Механізм прийняття рішень у ЄС. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2020/paper/viewFile/10282/8603>
2. Decision-making in the EU. URL: <https://europarlamenti.info/en/decision-making/>
3. Decision-making procedures in the European Union. *EU Monitor*. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vg9tssega1vj>
4. European Union policy area setting process. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/decision-making-process/legislation_en
5. Europe in 12 lessons. Manuscript updated in August 2017. *Publications Office of the European Union. An official website of the EU*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a5ba73c6-3c6a-11e8-b5fe-01aa75ed71a1>
6. Founding Agreements. *An official website of the EU*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en
7. The European Council and the Council of the EU through time. Decision- and law-making in European integration. *An official website of the EU. Publications Office of the European Union*. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/958793d7-fbb9-11e5-b713-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selectedpublications&WT.ria_c=41957&WT.ria_f=6148&WT.ria_ev=search
8. The EU legal system and decision-making procedures. *An official website of the European Parliament*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618970/IPOL_PERI\(2018\)618970_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618970/IPOL_PERI(2018)618970_EN.pdf)
9. The European Union: Questions and Answers. *Congressional Research Service*. Updated September 28, 2022. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>

РОЗДІЛ 7. СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС

Спільні політики (Common Policies) – сукупність директив, регламентів, рішень та висновків, принципів та методів їх реалізації, які впроваджуються спільними інститутами ЄС та країнами-членами з метою досягнення визначених цілей за завдань. Більшість політик Європейського Союзу стосуються внутрішніх питань, які безпосередньо впливають на повсякденне життя громадян держав ЄС. Вони відомі як спільні політики, оскільки вони впливають на всі країни-члени ЄС.

Європейський Союз має значні досягнення у розвитку спільних політик, зокрема у розбудові Економічного та Монетарного Союзу:

- євро використовують понад 340 мільйонів європейців у 19 країнах єврозони;
- євро є другою у світі валютою для міжнародних платежів, запозичень, позик і резервів центрального банку;
- стабільність євро робить привабливим для компаній у всьому світі, які торгують з Європою, приймання цін, указаних в євро; це позбавляє європейські підприємства від витрат на переміщення валюти та вартості конвертації євро в інші валюти; це також робить набагато легшим і дешевшим для країн, які використовують євро, торгувати одна з одною.

Шенгенська зона охоплює 22 країни-члени ЄС і 4 країни, що не входять до ЄС. У межах Шенгенської зони скасовано внутрішній прикордонний контроль, особи можуть подорожувати без перевірки паспортів між країнами-учасниками. Фактично учасники Шенгенської зони мають спільний зовнішній кордон, де здійснюються перевірки для осіб, що в'їжджають або виїжджають із Шенгенської зони.

Шенгенська зона базується на Шенгенській Угоді 1985 року (Шенген – місто в Люксембурзі, де було підписано угоду, спочатку п'ятьма країнами). У 1999 році Шенгенська угода була включена до законодавства ЄС. Шенгенський Кодекс про кордони містить детальний набір правил, що регулюють перетин кордонів. Разом зі скасуванням внутрішніх кордонів учасники Шенгену домовилися зміцнювати співробітництво між поліцейськими та судовими органами з метою забезпечення внутрішньої безпеки і боротися з організованою злочинністю. У рамках цих зусиль вони створили *Шенгенську інформаційну систему (SIS)*.

ЄС має *спільну торговельну політику*. Це означає, що зовнішня торговельна політика є ексклюзивною компетенцією ЄС. Торговельна політика ЄС є однією з найбільш добре розроблених і інтегрованих політик. Вона розвивалася разом із спільним ринком.

Отже, спільна торговельна політика – сукупність рішень і заходів, які приймаються інституціями ЄС з метою регулювання торгівлі з третіми країнами. У рамках спільної торговельної політики країни ЄС утворили митний союз зі спільними принципами щодо зміни тарифних ставок, укладення тарифних і торговельних угод з третіми країнами, імпортової та експортної політик тощо.

ЄС має *Спільну зовнішню політику та політику безпеки*. Її було запроваджено в 1993 році. Прийняття рішень в рамках цієї політики здійснюється державами-членами і вимагає одностайної згоди всіх національних урядів. Держави-члени також повинні забезпечити відповідність національної політики узгодженим стратегіям та позиціям ЄС (наприклад, накладення санкцій на країну). Однак Спільна зовнішня політика та політика безпеки не перешкоджає окремим державам-членам проводити власну національну зовнішню політику. Лісабонський договір ЄС був спрямований на зміцнення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Спільна транспортна політика ЄС покликана регулювати рух міжнародного транспорту, маршрут якого починається чи закінчується на території держав-членів або перетинає її. Вона також визначає умови, за яких перевізники-нерезиденти можуть надавати послуги в країнах ЄС і, нарешті, передбачає заходи щодо підвищення безпеки транспорту.

Згідно з Амстердамським договором рішення в галузі транспортної політики ухвалюють за процедурою спільного ухвалювання рішень, після консультацій з Соціально-економічним комітетом та Комітетом регіонів.

Досвід реалізації *Спільної регіональної політики ЄС* на сьогоднішній день є найбільш вдалим у світі. Вже упродовж 90-х років в ЄС суттєво скоротилась кількість депресивних регіонів, тобто тих, що мають показник 75 % від середнього по ЄС індикатора ВВП на душу населення (ПКС).

Розширення Європейського Союзу у 2004 р. та в 2007 р. вивело його на перше місце в світі за виробництвом ВВП (ПКС) і ряду інших макроекономічних показників, проте залишило далеким від вирішення проблеми регіональної збалансованості, яку нерідко називають регіональною асиметрією. Разом з тим ЄС продовжує працювати над створенням гомогенного регіонального простору, який на думку багатьох аналітиків є основою сталості розвитку як окремих територій, так і інтеграційного угруповання в цілому.

Засновники ЄС висловлювали занепокоєність регіональними проблемами ще у преамбулі Римського договору, де була визначена необхідність зменшення суттєвих відмінностей у соціально-економічному житті різних регіонів держав ЄС, які гальмували загальний процес євроінтеграції. Поряд з реалізацією регіональної політики окремо кожною країною-членом ЄС на національному рівні, в ЄС з середини 70-х років з метою допомоги найбільш відсталим (депресивним) регіонам розпочався процес формування та реалізації регіональної політики на наднаціональному рівні.

Отже, *наднаціональна регіональна політика здійснюється ЄС* для доповнення і посилення регіональної політики держав-членів ЄС у напрямі зменшення міжрегіональних соціально-економічних контрастів і збільшення ефективності міжрегіональної інтеграції в масштабах ЄС.

Конкретні цілі регіональної політики ЄС полягають у:

- розвитку відсталих регіонів;
- перепрофілюванні регіонів із традиційного індустріального розвитку на нові галузі виробництва;
- подоланні тривалого безробіття та безробіття серед молоді;
- адаптації робочої сили до процесів індустріальних перетворень;
- розвитку сільськогосподарських регіонів.

Регіональна політика ЄС базується на таких *принципах*:

- принцип концентрації вимірів регіональної політики ЄС навколо пріоритетних регіональних напрямів окремих держав-членів ЄС (зважаючи на значні розбіжності розвитку європейських регіонів);
- принцип партнерства: максимальне зближення можливостей Європейської Комісії та органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях при підготовці та впровадженні рішень;

- принцип програмування: кожна програма на конкретному рівні прийняття рішень максимально узгоджена з іншими окремими програмами;
- принцип комплексності: передбачає фінансування з фондів ЄС завжди разом з витратами національних урядів.

Список літератури до розділу 7

1. Європейський Союз. Що це таке і що він робить. 2018 р. Представництво ЄС в Україні. URL: https://euroquiz.org.ua/data/blog_dwnl/JA0218001UKN_web.pdf
2. Конончук І. Інституційний механізм спільної зовнішньої політики Європейського Союзу. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2 (14). С. 52 – 56.
3. Регіональна політика Європейського Союзу : підручник / за ред. Віктора Чужикова. К.: КНЕУ, 2016. 495 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/evrointegracii/Pidruchnik_ERDM_2016.pdf
4. About the European External Action Service. *An official website of the EU*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/about-european-external-action-service_en
5. A short guide to the euro. *An official website of the EU*. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/short-guide-euro_en
6. Caporaso J. A., Rhodes M. *The Political and Economic Dynamics of the Eurozone Crisis*. Oxford University Press, 2016. 304 p.
7. EUROat20. *An official website of the EU*. URL: https://euro-at-20.campaign.europa.eu/index_en
8. European Neighbourhood Policy. *An official website of the EU*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en
9. Policies. *An official website of the European Union*. URL: https://ec.europa.eu/info/policies_en
10. Schengen Area – The World’s Largest Visa Free Zone. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-countries-list/>
11. Solana J. *European Foreign Policy and Its Challenges in the Current Context*. URL: <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/european-foreign-policy-and-its-challenges-in-the-current-context/>
12. *The European Union: Questions and Answers*. *Congressional Research Service*. Updated September 28, 2022. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>

ВИСНОВКИ

Регіональну інтеграцію часто інтерпретують лише як поглиблене економічне співробітництво між країнами регіону світу. Проте міждержавне співробітництво відбувається і в інших сферах: політичній, безпековій, соціальній, культурній тощо. Регіональна інтеграція сприяє значним здобуткам. Проте існують і ризики регіональної інтеграції.

Фахівці виділяють наступні стадії регіональної інтеграції: зона преференційної торгівлі, зона вільної торгівлі, митний союз, спільний (єдиний, внутрішній) ринок, економічний союз, повна (економічна) інтеграція.

Зміст регіональної інтеграції визначається насамперед розвитком процесу регіоналізації. Існують різні погляди на співвідношення процесів регіоналізації та глобалізації. Деякі вчені вважають регіоналізацію невід'ємною частиною глобалізації, тоді як інші розглядають її як альтернативу глобалізації.

Європейський Союз – це унікальне політичне та економічне партнерство, яке нині утворюють 27 держав-членів. Принцип об'єднання країн у межах ЄС вважають унікальним. ЄС не є федеративною державою чи конфедерацією і водночас не представляє собою класичну міжнародну організацію, спрямовану на міждержавне співробітництво.

Серед найбільш відомих теорій європейської інтеграції можна виокремити насамперед наступні: федералізм, функціоналізм та неофункціоналізм, інтергавернменталізм.

Система інститутів ЄС формувалася поступово, і в результаті виникла надзвичайно розгалужена структура, яка, з одного боку, зберігає спадковість нинішніх європейських інститутів з інститутами, створеними при заснуванні ЄС, а з другого – має відповідати складності сучасних завдань управління величезним об'єднанням, яке складається на сьогодні з 27 країн. Із набуттям чинності Лісабонського договору (Договір про реформу) 1 грудня 2009 року розпочався новий період у розвитку Європейського Союзу. В ЄС є три головні законотворчі інституції ЄС: Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія.

Прийняття рішень в Європейському Союзі відбувається за допомогою різноманітних законодавчих процедур. Звичайна законодавча процедура є процедурою за замовчуванням. Якщо в Договорах ЄС зазначено інше, використовується одна зі спеціальних законодавчих процедур.

Спільні політики – сукупність директив, регламентів, рішень та висновків, принципів та методів їх реалізації, які впроваджуються спільними інститутами ЄС та країнами-членами з метою досягнення визначених цілей за завдань. Європейський Союз має значні досягнення у розвитку спільних політик.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

Приклад тестових завдань для перевірки засвоєння навчального контенту

1. У якому році було підписано Шенгенський договір?

- A. 1957;
- B. 1985;
- C. 1997;
- D. 1999.

2. Починаючи з якого року громадяни країн-членів ЄС обирають депутатів Європейського Парламенту?

- A. 2009;
- B. 1952;
- C. 1979;
- D. 2020.

3. До складу якого єврорегіону входить Україна?

- A. «Нижній Дунай»;
- B. «Татри»;
- C. «Тешинська Сілезія»;
- D. «Тіроль».

4. Який орган ЄС набув статусу інституту ЄС згідно Лісабонського договору?

- A. Рада Європи;
- B. Європейська Рада;
- C. Рада ЄС;
- D. Європейська Комісія.

5. Який з інститутів ЄС володіє правом законодавчої ініціативи?

- A. Рада ЄС;
- B. Європейський Парламент;
- C. Європейський Центральний Банк;
- D. Європейська Комісія.

6. У якому році було підписано Маастрихтський договір?

- A. 1986;
- B. 1992;
- C. 1993;
- D. 2018.

7. У якому році відбулося останнє на даний момент розширення ЄС?

- A. 2004;
- B. 2007;
- C. 2013;
- D. 2019.

8. У якому році Конституція ЄС набула чинності?

- A. 2004;
- B. 2007;
- C. 2009;
- D. Цього не відбулося.

9. Відносини ЄС із яким країнами регулюють Яундеська, Ломеська та Котонуська угоди?

- A. країни Центральної та Східної Європи;
- B. країни Середземномор'я;
- C. країни Африки і Карибського та Тихоокеанського басейнів;
- D. країни Південної Америки.

10. Яку іншу назву має Лісабонський договір?

- A. Договір про ЄС;
- B. Договір про реформу;
- C. Конституція ЄС;
- D. Єдиний Європейський Акт.